

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

НЕРУБАЙСЬКИЙ АКАДЕМІЧНИЙ ЛЦЕЙ № 1 НЕРУБАЙСЬКОЇ
СІЛЬСЬКОЇ РАДИ ОДЕСЬКОГО РАЙОНУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

МОДЕРНІЗАЦІЯ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Одеса - 2023

УДК 371

ББК 74

Рекомендовано Вченою Радою

Державного закладу

«Південноукраїнський національний педагогічний університет імені
К.Д. Ушинського»

Протокол № 8 від 23 лютого 2023 р.

Рецензенти:

Доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» Ірина Анатоліївна Княжева

Кандидат педагогічних наук, доцентка, професорка кафедри мовної підготовки Одеського державного університету внутрішніх справ Євгенія Василівна Тягнирядно

Модернізація освітнього процесу в сучасних закладах освіти : збірник наукових праць / редкол. О.Я.Чебикін та ін. Одеса: Університет Ушинського, 2023. 264 с.

© Кафедра педагогіки

Університету Ушинського, 2023

©Нерубайський академічний ліцей № 1 Нерубайської сільської ради,
Одеського району Одеської області, 2023

Література

1. Кондрашова Л.В. Имитационно-игровое обучение в высшей школе: учебное пособие. Кривой Рог, 2001. 194 с.
2. Щербань П.М. Навчально-педагогічні ігри: навч. посібник. 2-ге вид. Київ: Вища школа, 2019. С. 40-42.
3. Яворская Г.Х. Игра в дидактических моделях учебного процесса в высшей школе. Одесса: НИРИО ОНВД, 2000. 114 с.
4. Ярмаченко М.Д. Актуальні питання педагогічної науки. 2-ге вид. Київ: «Знання», 2008. 48 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДИТЯЧОГО ФОЛЬКЛОРУ НА УРОКАХ МУЗИКИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ:

О. П. Ноздрова,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки
Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д.Ушинського»*

А.В. Брашован,

*здобувач вищої освіти
факультету музичної та хореографічної освіти
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»*

Актуальність дослідження. Уроки музичного мистецтва є першочерговим засобом морального та розумового виховання учнів. Беручи до уваги величезну кількість неякісної музичної продукції у сучасному житті, вчителю важливо ознайомити учнів з кращими взірцями української національної культури.

Народна пісня відіграє важливу роль у формуванні музично-естетичного виховання підростаючого покоління. Українські композитори-класики завжди вважали народну пісню найдовершенішим засобом суспільного і художнього виховання, тому чимало збірок, що містять обробки українських народних пісень, вони присвятили дітям.

Перші фольклорні українські збірники для дітей мали величезне значення: вони будувалися на народнопісенному матеріалі, специфічному характері співу, відтворювали повнокровні образи народного життя. Невичерпність духовних цінностей народної пісні, новаторство українських композиторів у галузі хорової обробки народних пісень і створені ними високохудожні обробки піднесли жанр на небувалу височінь. Цей національний мистецький скарб, без сумніву, заслуговує на увагу педагогів і підлягає детальному вивченню в початкових класах.

У праці «Серце віддаю дітям» В. Сухомлинський розповідає про той добродійний вплив, який справило на його вихованців виконання українських народних пісень [3].

Рідна пісня, визначаючи поетичне бачення навколишнього світу, допомогла виховати в дітей естетичне ставлення до природи, тонкість сприймання, емоційну чуйність. Крім того, пісня розкрила перед дітьми рідне слово як величезне духовне багатство українського народу. Водночас важливо не упустити сензитивний період – молодший шкільний вік, коли діти особливо сприйнятливі до педагогічного впливу. Їхній художній смак розвинений ще недостатньо, він тільки формується. І якщо з раннього віку дитина слухає і виконує народні пісні, слух поступово засвоює їхні мелодичні й ритмічні особливості, вони запам'ятовуються, стають звичними, близькими.

Наприклад, збірник М. Лисенка «Молодощі», виданий 1875 р., є першим значним зібранням українських ігрових пісень і веснянок. Дуже корисною і популярною, розрахованою на школярів і домашнє музикування дітей, була збірка К. Стеценка «Луна». За основу шкільного хорового матеріалу веснянок композитор узяв народну пісню. Взагалі ця збірка характеризується вдалим доббором матеріалу та майстерним його опрацюванням [1].

Другою значною музичною працею К. Стеценка був «Шкільний співаник» – енциклопедія народного життя та побуту, відтворена у вигляді досконалих за художньою формою і різних за жанром пісень: «Ой дзвони дзвонять», «Калач», «Зайчик», «Добрий вечір тобі», тощо [3].

У 20-ті роки ХХ ст. з'явилося чимало спеціальних збірників: три випуски «Пролісків» Я. Степового, «Дитяча розвага» С. Титаренка, «Гра» (упорядник Р. Вовк), «Дитячі пісні» М. Вериківського, «Весняночка» В.Верховинця, «Слобожанські народні пісні для школи» В.Ступницького, публікації творів М. Леонтовича. Одним із найкращих творів у світовій музичній літературі для дітей вважається збірник Л. Ревуцького «Сонечко». Він містить 20 народних пісень для голосу з фортепіано, серед яких «Прийди, прийди, сонечко», «Іде, іде дід, дід», «Галя по садочку ходила» та інші [2].

У педагогічній діяльності відомого вихователя В. Сухомлинського, значне місце відведено саме урокам музики та співу. Він вважав, що музика здатна виховувати, змінювати характери людей, стимулювати їх до добрих вчинків та високих почуттів [1].

Важливо зазначити, що вивчення пісенного спадку народу варто здійснювати не епізодично, а доцільно кожний урок будувати на народнопісенному матеріалі. (Наприклад, на уроці хору вивчати з учнями календарно-обрядові пісні; граючи на музичних інструментах обирати твори українських композиторів; під час слухання музики знайомити дітей з творчістю наших предків та їхніми надбаннями)

Існують різні жанри української літературно-музичної народної творчості: пісні, частівки, забавлянки, заклички тощо. Виховне значення мають також і жартівливі пісні. Вони допомагають учням уважніше засвоювати правила гарної поведінки, бути більш терплячими, відучитися вередувати [3].

Так, у простих і ласкавих колискових піснях виражено щиру любов до дитини. Колискова пісня, народжена реальними потребами дитячого віку, коли тривалий і міцний сон – умова нормального розвитку, є першим художньо оформленим зверненням до дитини. У багатьох колискових піснях є епізоди, пов'язані з тваринами, близькими дитині: котиком, мишкою, бджілкою, наприклад: «Котику сіренький», «Ой ну, коту, коточок», «Котик волохатий».

Коліскові пісні мають неабияке педагогічне значення. З перших днів життя дитина слухає мелодію, що сприяє розвитку її музичних здібностей. Під

впливом материнського голосу в неї розвиваються естетичні почуття, емоційність: адже вона не тільки слухає голос матері, а й бачить її обличчя, усмішку.

Колискові пісні приваблюють своєю простотою, безпосередністю, ніжністю, співучістю. На їхній основі можна виховати любов до тварин, птахів, комах, естетичне ставлення до природи, що може вплинути на виховання таких важливих моральних рис, як доброта, чуйність.

Розучування колискових пісень корисне і для формування співацьких навичок кантиленного звучання. Виховне значення мають також жартівливі пісеньки. Вони допомагають дитині уважніше засвоювати правила хорошої поведінки, бути терплячою, відучитися вередувати.

Наприклад, розробка уроку з музичного мистецтва в 3 класі

Тема: Найперша пісня. Зображальні та виражальні інтонації в музики.

Мета: ознайомити учнів з колисковими піснями нашого народу.

Навчальні завдання: розширити уявлення учнів про колискові пісні українського народу; засвоїти поняття «колискова пісня»; ознайомити з новою піснею, вивчити перший куплет.

Розвиваючі завдання: - розвивати вокально-хорові навички учнів; - розвивати ритмічне відчуття; розвивати навички активного сприймання музичного твору. **Виховні завдання:** виховувати любов до рідного краю, до природи; - виховувати повагу до народних звичаїв, до людей праці.

Наочні посібники: ілюстрації до теми «Коліскові пісні»; ілюстрації музичних інструментів.

Музичний матеріал: - музичне привітання «Проспівав дзвінок, починається урок»; поспівка «Дибидибиди»; українська народна пісня «Ой ходить сон». Технічні засоби навчання: музичний центр, комп'ютер.

Хід уроку:

I. Організаційний момент.

II. Музичне привітання: «Проспівав дзвінок, починається урок».

III. Оголошення теми уроку.

Колискова пісня, колискова – то найперша матерна мова.
Пахне вона м'ятою і цвітом,
Чебрецевим і суничним літом.
Пахне молоком і споришами...
Скільки в ній ласкавості і шани,
Скільки в ній тривожності людської
І надій, і сивини гіркої...
Колискова пісня, колискова
То солодка матерна мова

Микола Сингаївський

- Сьогодні на уроці ми познайомимось з найдавнішим жанром народної творчості – з колисковими піснями. Колискові пісні – це ліричні пісенні твори, які виконуються матір'ю (рідше батьком чи іншими членами родини) над колискою дитини для того, щоб її заколисати, приспати (див. Додаток).

- Це один з найдавніших жанрів народної творчості, що сягає корінням міфологічного періоду творчості.

- Найперші уявлення про світ дитина одержує з колискових пісень. Кожного, хто їх чує, вони зачаровують ніжністю, безпосередністю, простотою та художньою досконалістю. У них – «уся материнська любов, світ добра, краси і справедливості, який кожна мати, кожен народ прагне виплекати в юних душах». За часів язичництва співові над колискою надавалося значення оберегу: вважалося, певні інтонації і «магічні» слова можуть вберегти немовля від хвороби та іншого нещастя. Підтвердження «магічної» дії співу над колискою давні люди бачили в тому, що материнська пісня справді впливає на немовля заспокійливо.

- Згодом первісні уявлення вивітрилися і спів-оберіг перетворився на колискову пісню. Українським колисковим пісням властива тематична й сюжетна різноманітність, естетична барвистість образів і думок. Серед них – твори про саму дитину, її сон. Персоніфіковані образи Сну й Дрімоти перетворилися на привабливі поетичні образи, наділені людськими якостями:

Ой ходить Сон

В білесенькій кошулонці.
Слоняється, тиняється,
Господоньки питається:
А де хатка теплесенька
І дитина малесенька?
Туди піду ночувати
І дитину колихати.

- Колискові пісні нерідко наповнені побажаннями немовляті міцного здоров'я, доброго розуму, щастя, краси. Значущість таких побажань підкреслюється своєрідною формою, будовою поетичних образів, тонких і пестливих порівнянь. - Серед обов'язкових атрибутів дитинства є колиска. З мальованими брильцями, шовковими чи золотими вервечками, з «срібними колокольцями»:

Ой ну, люлі да люлечки,
Шовкові да вервечки,
Золоті да крющечки,
Мережана да поіонка,
Колисочка да новенька,
Спи, дитиночка, да маленька.

Фото 1. Українська колиска

Фото 2. Інтер'єр української хати

- Колиска в українській родині мала символічне значення, її не викидали, навіть коли в хаті не було дітей. Найчастіше колиску виносили на горище, щоб не перевівся рід. Колиски робили зі «співучого дерева» — клена, ясена, калини, щоб діти були співучими, дужими та вродливими.

- В народі здавна помічено, що материнська пісня над колискою має велику магічну силу: вона заспокоює, дає позитивні емоції, оберігає від хвороб, нещастя та страху. Як правило, дитина була біля матері два дні, а на третій відбувалося ритуальне вкладання її у колиску.

- Найдавніший звичай - першого вкладати в колиску kota (як і першого впускати в нову хату). Вважалося, що кіт може наділяти дитину спокійною вдачею, приносити солодкий сон. Kота колисали в колисці, примовляючи: «Як на kota муркота — на дитину дрімота». Потім kota випускали, а дитину клали в колиску й співали колискову.

- Колискова – пісня для заколисування дитини, один з найдавніших видів народної творчості. Музыка колискової має спокійну та лагідну мелодію, заколисує ритм, уповільнений темп. Ознаки колискової пісні можна почути не лише у вокальній, а й в інструментальній музиці.

IV. Слухання музики.

1. Прослухайте українську народну пісню «Ой ходить сон». Чи можна назвати її колисковою? Які засоби музичної виразності допомогли вам зробити такий висновок?

2.. Віктор Косенко. «Колискова»

- Колискова – найперша пісня у житті малюка. А дорослим вона нагадує про дитинство і батьківську любов. Ніжністю та ласкою сповнено колискову українського композитора Віктора Косенка. Своєю щирістю й мелодійністю музыка твору близька до народної пісні.

V. Фізкультхвилинка.

Гарний танець гопачок.

Я навприсядки скачу,

(Руки в боки, підскоки)

Чобітками тупочу.

Ту-пу, ту-пу, тупочу,

(Притупують ногами)

Наче пташка, я лечу.

(Імітують політ птахів)

Приспів. Гоп, гоп, тупочу,

(Притупують з хлопками)

Наче пташка, я лечу.

Імітують політ птахів)
Тілі - тіль – веде смичок,
(Імітують гру на скрипці)
Гарний танець гопачок.
(Виконують елементи гопачка)
А бандура – брень, брень, брень,
(Імітують гру на бандурі)
Танцювали бцілий день.
(Повороти тулуба вправо-вліво)

Приспів.

Гоп, гоп, брень, брень –
(Присідають, імітують гру на скрипці)
Танцювали б цілий день.
(Виконують приставний крок)

VI. Вокально-хорова робота.

- А зараз ми з вами розспіваємось, виконуючи поспівку «Дибидиби».

Пригадайте правила гарного співу: - дотримуватись співочої постави при співі сидячи - вільна, рівна спина, ноги рівно стоять на підлозі, руки лежать на колінах; - співати природнім округлим звуком у високій позиції, без форсування, наспівно («тягнути звук»); - вміти співати в унісон, прислухаючись до однокласників; - разом чітко вимовляти слова, правильно формуючи голосні; - вміти співати виразно, осмислено, передаючи характер виконуваної музики. Учні виконують поспівку «Дибидиби».

Дибидиби, дибидиби, пішла баба погриби,
А дід по опеньки в неділю раненько.

VII. Розучування української народної пісні «Ой ходить сон»

1. Прослуховування пісні.

Розучимо пісню і виконаймо її з плавними рухами рук.

Ой ходить сон коло вікон,
А Дрімота коло плота

Питається Сон Дрімоти: -
Де ми будем ночувати? –
Де хатинка тепленькая,
Де дитина маленькая,
ми будем ночувати.
Мале дитя присипляти,
Щоб вирросло, не змарніло,
Щоб тяженько не хворіло,
Сили й розуму набрало,
Своїх батьків потішало.

2. Робота над мелодією куплету та приспіву.

- Мелодію пісні ми будемо вчити по фразах на слух. (Вчитель виконує мелодію куплету, аналізує її, розучує репродуктивним методом. У процесі розучування звертається увага на чистоту відтворення мелодії і на виразність кожної фрази (кульмінація, розвиток)).

(Виконання пісні).

VIII. Підсумки уроку

-Сьогодні на уроці ми з вами ознайомилися з колисковими піснями, дізналися про їх походження та історію розвитку як самостійного жанру в музичній спадщині українського народу.

Стратегія «Мікрофон» : Що таке колискові пісні? Хто і коли їх виконує? До якої групи українських народних пісень можна віднести колискові?

Під час підготовки до уроку музичного мистецтва доцільно добирати українські народні приказки, загадки, вірші для ритмізації та мелодизації їх і використання як можливого різновиду в роботі з учнями.

Також можна застосовувати скоромовки для розвитку не тільки розмовної, а й співацької дикції. Мелодії на тексти скоромовок повинні бути нескладними, інакше їх буде важко співати у швидкому темпі.

Одним із найулюбленіших дітьми жанром народної літературної творчості є казка. В українських казках типовими персонажами є хитра лисиця («Колобок»),

«Лисичка та журавель»), боягузливий заєць («Зайчикова хатка»), вовк («Вовк - колядник»), «Як вовк рибу ловив»), також кіт, собака, коза, миша та інші.

Народні казки за умови креативного мислення вчителя перетворюються в цікаві музичні інсценування, де можна задіяти велику кількість дітей.

Крім казок, можна інсценізувати також українські народні пісні, які пов'язані з певними рухами (наприклад «Подоляночка»), а також жартівливі: «Веселі гуси», «Грицю, Грицю, до роботи», «Два півники», «Танцювали миші», тощо. Інсценування пісень та казок подобається дітям і це сприяє посиленню інтересу до музичних занять

Робота вчителя музики у загальноосвітньому закладі залежить від багатьох умов та принципів, які визначають результативність роботи вчителя музики. Серед цих умов слід виділити такі:

- підбір музичного матеріалу для навчальної і виховної роботи з акцентом на музичний фольклор;
- підібраний матеріал має бути найбільш близький за естетичними запитами і смаками школярам [3].

Система музичних знань, умінь і навичок учнів повинна тісно пов'язуватися з фольклором. Основний зміст роботи вчителя має включати в себе принципи структурної єдності музичного виховання і освіти на етапах:

- підбір фольклорного матеріалу опираючись на смаки та вік школярів;
- залучення дітей до самостійного пошуку і збору зразків народної музичної творчості (пісень, інструментальних мелодій, ігор, театралізованих дійств);
- залучення якомога більшої кількості учнів до проведення календарно-обрядових свят, театралізованих дійств і інших культурно-мистецьких заходів;
- реалізовувати в рамках шкільного уроку музики комплексного дослідження музичних та літературних фольклорних джерел;
- прививати учням любов та повагу до української народної музики, літератури і образотворчого мистецтва;
- індивідуальна музично-виховна робота вчителя музики з учнями;

- залучення до процесу музично-естетичного виховання школярів батьків та людей старшого покоління;

- культурологічна співпраця вчителя музики школи з громадськими організаціями [2].

Під час вивчення зразків народної музичної творчості на уроках музики і в позаурочний час слід використовувати всі види музичної діяльності у тісному взаємозв'язку. Підбираючи репертуар пісень для співу на уроках варто обирати якомога більше календарно-обрядових пісень. Такі пісні мають ігровий характер, просту побудову, нескладну мелодичну лінію, інтонацію, простий метроритм і тому легкодоступні для вивчення. Як правило, їх вивчають (4 клас) у такому порядку:

I чверть – обжинкові пісні;

II чверть – пісні про Святого Миколая, Новий рік, колядки, щедрівки;

III чверть – веснянки, гаївки;

IV чверть – купальські пісні [3].

У процесі музично-виховної роботи необхідно спрямовувати свою роботу до єдності всіх дисциплін естетичного циклу (музика, хореографія, образотворче мистецтво, література).

Так, наприклад, вивчення календарно-обрядових пісень, повинно включати не тільки освоєння школярами метро-ритму, характеру, форми, а й ґрунтовне проникнення в літературний текст, в поетичність народної мови, руху, міміки, тонкощів ліній і фарб, звуків і голосів.

Музикуючи на музичних інструментах діти освоюють прийоми гри та звуко-видобування на бубні, малому і великому барабані (бухалі), тарілках, трикунтику, румбі, тріскачках, маракасах, металофонах, ксилофонах, сопілках, клавішних електромузичних інструментах.

Діти навчаються елементарно розбиратись в музиці: яка вона може бути за характером, які почуття і настрої викликає, хто її створює, хто виконує.

Національна система виховання – це історично обумовлена і створена самим народом система ідей, поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв та інших

форм соціальної практики, спрямованої на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, виховання їх у дусі природно-історичного розвитку матеріальної і духовної культури нації [1].

Система виховання ґрунтується на ідеях національного світогляду, філософії, ідеології, а не на ідеях якогось вчення чи якоїсь ідейне багатство народу, його морально-естетичні цінності, трансформовані в засобах народної педагогіки, народознавства, принципах, формах і методах організації виховного впливу на молодь (теоретичний аспект), а також постійну і систематичну виховну діяльність сім'ї, державних і громадських навчально- партії, громадсько-політичної організації. Національна система виховання ґрунтується на засадах родинного виховання, народної педагогіки, наукової педагогічної думки, що увібрали в себе надбання національної виховної мудрості. Вона охоплює виховних закладів, осередків (практичний аспект) [2].

Естетична культура – це здатність особистості до повноцінного сприймання, правильного розуміння прекрасного у мистецтві і дійсності, прагнення й уміння будувати своє життя за законами краси. У навчальному процесі естетичному вихованню сприяє викладання всіх навчальних дисциплін [3].

Будь-який урок, семінар, лекція має естетичний потенціал. Цьому слугує і творчий підхід до вирішення пізнавальної задачі, і виразність слова учителя та учнів, і підбір та оформлення наочного і роздаткового матеріалу, і акуратність записів і креслень на дошці і в зошитах тощо.

Висновки. Музика є першочерговим засобом морального та розумового виховання людини, джерелом благородства серця та чистоти душі.

Пісенна культура українського народу безмежна. В ній відображається світогляд народу, його морально-етичні та естетичні цінності.

Необхідно використовувати на уроках музики українські народні пісні, танці, літературний матеріал та декоративно-прикладне мистецтво, таким чином вчитель прививає школярам повагу та любов до рідного краю та культурної спадщини нашого народу.

Література

1. Гончаров І.Ф. Естетичне виховання школярів засобами мистецтва і дійсності. Київ: Освіта, 2016. 129с..
2. Медушевська В.В. Про закономірності і засоби художнього впливу музики. Вінниця: Музика, 2010. 254 с.
3. Волобуєва Т. Розвиток творчої компетентності школярів // *Управління школою*. Харків, 2015. 110с.
4. Строгаль Т.Ю. Музична терапія в українському освітньому просторі: досвід та перспективи становлення // *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова*. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць. Вип 23(28). Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2017. 156 с. С.7-11.

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК УЧИТЕЛІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

О. П. Ноздрова,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки
Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д.Ушинського»*

Г.С. Прокопенко

*здобувач вищої освіти факультету іноземних мов
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»*

Анотація. *Роль вчителя в організації діяльності учнів на уроці безумовно дуже важлива. Сьогодні значно зростають вимоги до його професіоналізму, основою якого є методична компетенція вчителя - уміння спланувати конкретний урок і свою педагогічну діяльність в цілому. Виходячи із цих проблем було розглянуто питання щодо професійного розвитку педагога, яке зазначено у концепції НУШ, досліджено вимоги до сучасного вчителя та здійснено їх класифікацію за групами.*